

Vandløbsvedligeholdelsen skal om nødvendigt ændres

"Ændret vandløbsvedligeholdelse" var i flere år et stærkt omdiskuteret virkemiddel i virkemiddelkataloget for 1. vandplanperiode. I 2014 blev virkemidlet taget ud af virkemiddelkataloget for den kommende vandløbsindsats. Spørgsmålet er nu, hvilken betydning det får for vandløbsindsatsen, at der ikke længere er rådighed over det særskilte virkemiddel "Ændret vandløbsvedligeholdelse"?

BJARNE MOESLUND

Baggrund

"Ændret vandløbsvedligeholdelse" har som virkemiddel haft en omskiftelig eksistens endnu inden det nåede at blive taget i brug, og inden det nu er besluttet ikke at tage det i brug.

I Grøn Vækst var virkemidlet defineret som "ophør med eller reduceret vedligeholdelse" ud fra en vurdering af, at den praktiserede (over)vedligeholdelse er og har været til hinder for opfyldelse af de vedtagne miljømål på adskillige tusinder kilometer vandløb.

I løbet af den efterfølgende debat blev det tydeliggjort, at virkemidlet ikke snævert drejer sig om reduceret endelige ophør af vandløbsvedligeholdelse, men nok så meget om ændret vandløbsvedligeholdelse. Hvilken betegnelse virkemidlet da også havde i vandplanen for 1. vandplanperiode, uagtet at virkemidlet i særlig grad tog sigte mod ændret grødeskæring. I konsekvens heraf blev det i Vandløbsforum lanceret som ændret grødeskæringspraksis.

Selvom det adskillige gange er blevet pointeret, at benyttelsen af virkemidlet primært tager sigte mod at skabe bedre fysiske forhold i vandløbene, i første omgang gennem skabelse af højere vandhastigheder og blotlægning af grovere bundsubstrat, så er frygten for forringet afvandingstilstand og forringet funktion af drænene vokset på grund af forventningen om højere vandstande. Samtidig herskede der en vis uvished om, i hvilke af de udpegede indsatsvandløb og under hvilke

omstændigheder virkemidlet kunne forventes at give de ønskede effekter på miljøtilstanden. En usikkerhed der bl.a. var begrundet af måden, hvorpå indsatsvandløbene var blevet udpeget.

Ændret vedligeholdelse = ændret grødeskæring

Man skulle således langt hen i forløbet, førend det stod klart, at det, der blev lanceret som "ophør med eller reduceret vandløbsvedligeholdelse" især drejede sig om "ændret grødeskæring". Alligevel er der selv i dag nogle, der frygter, at ændret vandløbsvedligeholdelse drejer sig om ophør af grødeskæring samt om at lade vandløbene snævre ind og om at lade aflejringer hæve bunden i vandløbene.

Man skulle også langt hen i forløbet, førend det blev tydeliggjort, at ændret grødeskæring i hvert enkelt tilfælde skulle ske inden for de

gældende regulativmæssige bestemmelser om enten en bestemt skikkelse eller en bestemt vandføringsevne.

Denne udkrystallisering af indholdet af virkemidlet og vilkårene for at benytte det er vigtig at have for øje, når man skal vurdere, hvilken betydning det kan forventes at få for vandløbene, at virkemidlet nu er fjernet fra virkemiddelkataloget.

Vandløbslovens generelle bestemmelser

Med fjernelsen af virkemidlet fra virkemiddelkataloget vil vedligeholdelsen af vandløbene igen være reguleret alene gennem vandløbsloven, hvis § 1 lyder:

§ 1. Ved denne lov tilstræbes at sikre, at vandløb kan benyttes til afledning af vand, navnlig overfladevand, spildevand og drænvand.

Stk. 2. Fastsættelse og gennemførelse af foranstaltninger efter loven skal ske under hensyntagen til de miljømæssige krav til vandløbskvaliteten, som fastsættes i henhold til anden lovgivning.

Vandløbslovens § 1 er udmøntet i regulativernes bestemmelser om, at vandløbene enten skal have en bestemt skikkelse (profilform) eller en bestemt vandføringsevne (i det grødefrie vandløb), hvor sidstnævnte ikke nødvendigvis er knyttet til en bestemt skikkelse.

Foranstaltninger efter loven drejer sig især om vandløbsvedligeholdelsen, der omfatter både vedligeholdelsen af den regulativbestemt skikkelse/vandføringsevne og grødeskæringen.

Grødeskæring foretages først og fremmest for at sænke vandstanden i vandplanernes vækstperiode med sigte på at forbedre afvandingstilstanden i jorderne omkring vandløbene. Men grødeskæringen skal i følge loven ske under hensyntagen til de miljømål, der er vedtaget for vandløbene.

Essensen heraf er, at vandløbsmyndighederne på den ene side er forpligtede til at ved-

ligeholde vandløbene på en sådan måde, at de af hensyn til vandafledningen ikke ændrer fysisk skikkelse (profilform) eller vandføringsevne, og på den anden side er forpligtede til at skære grøden på en måde, der understøtter opfyldelsen af de vedtagne miljømål.

Det er i den forbindelse en vigtig pointe, at en ændring eller reduktion af grødeskæringen, der er begrundet i hensynet til målopfyldelsen, ikke berettiger til erstatning for forringet afvandingstilstand, så længe regulativernes bestemmelser om skikkelsen eller vandføringsevnen i det grødefrie vandløb er opfyldt.

Det var netop på sidstnævnte felt, at præmisserne for at benytte virkemidlet "ændret vandløbsvedligeholdelse" brød med vanlig praksis. For i Grøn Vækst var det besluttet, at ændret vedligeholdelse på de udpegede vandløbsstrækninger skulle kunne udløse kompensation til de lodsejere, der som følge af ændret grødeskæring ville lide et tab som følge af forringet afvandingstilstand, uagtet at virkemidlet skulle anvendes inden for rammerne af de regulativmæssige bestemmelser om skikkelse eller vandføringsevne.

Derved havde man skabt en forvaltningsmæssig forskel mellem indsatsvandløbene og alle øvrige vandløb: I indsatsvandløbene kunne afvandingsmæssige konsekvenser af ændret grødeskæring udløse kompensation til lodsejerne, mens nødvendig ændring af grødeskæringen i alle øvrige vandløb kan gennemføres erstatningsfrit. Uagtet at ændret grødeskæring i begge grupper af vandløb havde fuldstændigt samme sigte – nemlig at understøtte og fremme målopfyldelsen. Og uagtet at ændret grødeskæring i begge grupper af vandløb sker på helt det samme videns- og metodemæssige grundlag.

Fremtidens vandløbsvedligeholdelse

Fjernelsen af ændret vandløbsvedligeholdelse som særskilt virkemiddel i virkemiddelkataloget betyder, at alle vandløb fremover alene skal vedligeholdes i overensstemmelse med vandløbslovens bestemmelser, og at der ikke er nogle vandløb, der skal forvaltes efter særbestemmelser: besluttet ændring af vandløbsvedligeholdelsen på udpegede strækninger med mulighed for kompensation af lodsejerne for forringelser af afvandingstilstanden.

Mens ændret vedligeholdelse stadig var indeholdt i virkemiddelkataloget, var der mange faglige drøftelser af, hvori en ændret vandløbsvedligeholdelse (grødeskæring) skulle bestå.

Ændret vandløbsvedligeholdelse (grødeskæring) som særskilt virkemiddel var ikke ledsaget af specifikke metodeanvisninger, men henviste til den generelle viden og de eksisterende vejledninger om grødeskæring. Derfor var den specifikke opgave i indsatsvandløbene realiteten den samme som i alle andre vandløb. Nemlig at tilrettelægge og udføre vandløbsvedligeholdelsen (grødeskæringen) på en sådan måde, at den kunne understøtte og fremme opfyldelsen af miljømålene, herunder også understøtte og fremme effekten af andre virkemidler til forbedring af den fysiske vandløbskvalitet. Blot med den éne forskel, at benyttelsen af virkemidlet i indsats-

vandløbene var programsat i vandplanen, mens benyttelsen af virkemidlet i alle øvrige vandløb ikke er omfattet af en tilsvarende og fast tidsramme.

Efter fjernelsen af virkemidlet ændret vandløbsvedligeholdelse (ændret grødeskæringspraksis) fra virkemiddelkataloget er situationen nu den, at alle vandløb (igen) skal forvaltes ens for så vidt angår vedligeholdelses og grødeskærings tilrettelæggelse og gennemførelse i forhold til miljømålene, og for så vidt angår de afvandingsmæssige konsekvenser.

De fleste af de virkemidler, der er indeholdt i virkemiddelkataloget for 2. vandplanperiode (2016-2021), vurderes i DCE's rapport "Virkemidler til forbedring af de fysiske forhold i vandløb" kun at kunne få den tilsigtede effekt på miljøtilstanden, dersom evt. intensiv vandløbsvedligeholdelse ikke opretholdes. Det vil sige, at benyttelsen af virkemidlerne ifølge rapporten skal ledsages af "ændret grødeskæringspraksis", hvor det vurderes at være nødvendigt for at opnå den tilsigtede effekt af andre virkemidler på miljøtilstanden.

Det betyder, at selvom vedligeholdelsen af vandløbene ikke formelt er underlagt vandplanens tidsramme, så vil denne alligevel i udstrakt grad få indflydelse på, hvornår der vil være behov for at få vurderet den gældende vedligeholdelsespraksis. Og for om nødvendigt få vedligeholdelsen bragt i overensstemmelse med miljømålene og de miljøforbedrende indsatser, der er gennemført eller som vil blive gennemført.

Grødeskæringspraksis skal om nødvendigt ændres

Fjernelsen af virkemidlet "ændret grødeskæringspraksis" fra virkemiddelkataloget kan for en umiddelbar betragtning fremstå som en svækkelse af hele vandløbsindsatsen og af grundlaget for at få den ønskede virkning af de specifikke virkemidler i vandløb.

Det er imidlertid vurderingen, at det ikke nødvendigvis er tilfældet, hverken metode-mæssigt eller tidsmæssigt.

Vandområdeplanernes miljømål og indsatsprogrammer definerer behovet for at ændre grødeskæringspraksis, mens vandområdeplanernes tidsramme definerer tidsrummet. Og vandløbslovens § 1 stk. 2 definerer forpligtelsen: at vandløbsvedligeholdelsen skal ske under hensyntagen til de miljømæssige krav til vandløbskvaliteten, som er fastsat i anden lovgivning (= vandområdeplanerne).

Det er på den baggrund vurderingen, at fjernelsen af virkemidlet fra virkemiddelkataloget reelt set ikke vil få nogen indflydelse på det faglige indhold af den kommende opgave eller det lovgivningsmæssige grundlag for at løse den: at bringe vedligeholdelsen af vandløbene i overensstemmelse med de besluttede miljømål.

Forudsat naturligvis, at vandløbslovens bestemmelser bliver efterlevet. Og forudsat at regulativernes bestemmelser om vandløbsvedligeholdelsen bringes til at korrespondere med vandområdeplanernes miljømål og indsatsprogrammer. Og sidst men ikke mindst: forudsat at regulativernes bestemmelser bliver opfyldt.

Det er ydermere vurderingen, at der inden for vandløbslovens rammer er gode muligheder for at løse opgaven: at ændre

grødeskæringspraksis, så den understøtter og fremmer opfyldelsen af de vedtagne miljømål for vandløbene. Men det kræver på nogle områder nytænkning af måden, hvorpå vi vedligeholder vandløbene.

Mange vandløb vedligeholdes i dag efter gamle regulativ- og vedligeholdelsesbestemmelser. Det betyder, at vedligeholdelsesbestemmelser, som måske i udgangspunktet var med til at igangsætte en positiv udvikling i vandløbene, nu ofte virker begrænsende for udviklingen af miljøtilstanden eller fastholder denne på et stadium, der ikke korresponderer med de gældende miljømål.

Dette forhold taler for, at løbetiden for fremtidens regulativer og deres vedligeholdelsesbestemmelser gøres kortere, og ideelt set ikke længere end de 6 år, der er vandplanens periodelængde. I nogle tilfælde vil endog 6 år være for lang en periode mellem revision af vedligeholdelsesbestemmelserne, fordi vandløbene til at begynde med ofte reagerer meget hurtigt på ændret vedligeholdelse. Sidstnævnte taler for en øget overvågning af vandløbene og effekterne af ikke blot vedligeholdelsen, men også de mange øvrige virkemidler.

Selvom vi er videnskabsmæssigt godt rustet til at tage fat på opgaven med at ændre vandløbsvedligeholdelsen og grødeskæringspraksis, så viser erfaringen, at et målrettet tilsyn med vandløbene utvivlsomt vil kunne gøre os klogere på mange ting. Og derigennem gøre os i stand til at foretage mere kvalificerede justeringer af vedligeholdelsen og grødeskæringspraksis, hvor det måtte vise sig nødvendigt eller nyttigt.

BJARNE MOESLUND er biolog og senior projektleder ved Orbicon A/S, Natur & Plan. E-mail: BMOE@orbicon.dk